

Marzena Makowska-Iskierka

Studium Doktoranckie
Uniwersytet Łódzki
90-142 Łódź, ul. Kopcińskiego 31
marzenamak@wp.pl

**PRZEMIANY FUNKCJI
TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWEJ.
PRZYKŁAD
MIASTA-OGRODU SOKOLNIKI¹**

Zarys treści: Artykuł prezentuje pięć aspektów przemian funkcji turystyczno-wypoczynkowej miejscowości Sokolniki, które nastąpiły między 1987 i 2001 r. Przeprowadzona analiza dowodzi, że miasto-ogród Sokolniki można zakwalifikować do ostatniej z faz przekształceń – fazy urbanizacji turystycznej.

Słowa kluczowe: miasto-ogród, przemiany funkcji turystyczno-wypoczynkowej, przestrzeń urbanizacji turystycznej.

Literatura dotycząca funkcji turystyczno-wypoczynkowej jednostek przestrzennych, a zwłaszcza osadniczych, jest obszerna, natomiast przemiany funkcji były przedmiotem niewielu opracowań naukowych. Zagadnieniem tym zajmował się m.in. LISZEWSKI (1991) i MATCZAK (1986, 1987, 1991). Przeobrażenia osadnictwa wiejskiego pod wpływem turystyki badali DZIEGIEĆ (1987, 1988, 1991), DZIEGIEĆ i LISZEWSKI (1984), MATCZAK (1991), WILUŚ (1988). Autorzy ci analizowali m.in. problematykę związaną ze zmianami morfologii i fizjonomii osiedli letniskowych, sposobu użytkowania ziemi, zagospodarowania działek, a także struktur społecznych i zawodowych ludności. Przemiany społeczno-kulturalne i ekonomiczne zachodzące w wyniku rozwoju turystyki interesowały HERMĘ (1979), KOWALCZYKA (1994), DĄBROWSKĄ (1996), PRZECŁAWSKIEGO (1996) i GRZELAKA (1997). O rozwoju funkcji wypoczynkowej w strefach podmiejskich dużych miast traktują liczne prace; okolice Łodzi były pod tym względem badane m.in. przez MATCZAKA (1985), LISZEWSKIEGO (1987) i JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ (1995a, b).

**CHANGES THROUGH TIME IN
TOURISM AND RECREATIONAL
FUNCTIONS:
A CASE STUDY OF SOKOLNIKI¹**

Abstract: The article presents five aspects of change in the tourism and recreational functions of the garden-settlement of Sokolniki between 1987 and 2001. The analysis shows that Sokolniki can be classified as an urbanized tourism area, which represents the final stage of spatial transformation.

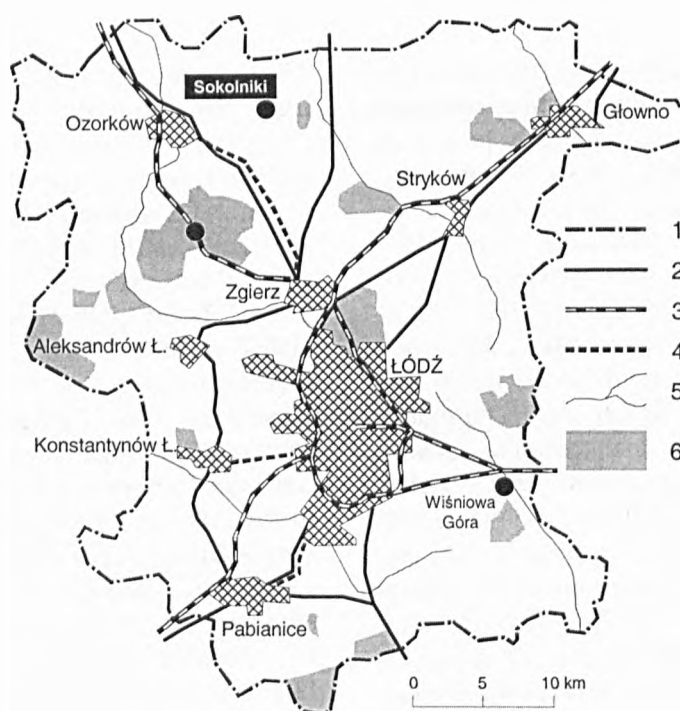
Key words: Sokolniki, garden-settlement, changes in tourism-recreational function, tourism urbanisation space.

There is a wide range of literature concerning the tourism-recreational function, especially for settlements, while changes across time have been discussed by several authors including LISZEWSKI (1991) and MATCZAK (1986, 1987, 1991). Changes to rural settlements caused by tourism have been investigated by DZIEGIEĆ (1987, 1988, 1991), DZIEGIEĆ & LISZEWSKI (1984), MATCZAK (1991) and WILUŚ (1988). Research has included changes to the morphology and layout of 'summer holiday' settlements, land use, infrastructural links, as well as social structures and employment structures. Socio-cultural and economic change occurring as a result of tourism development was investigated by HERMA (1979), KOWALCZYK (1994), DĄBROWSKA (1996), PRZECŁAWSKI (1996) and GRZELAK (1997), while the development of the recreational function in rural-urban fringe zones of large cities is the topic of many publications; in the vicinity of Łódź it has been examined by MATCZAK

Nie istnieje jeden syntetyczny miernik, nie ma też sprecyzowanych kryteriów pozwalających ściśle określić funkcję turystyczną jednostek przestrzennych, dlatego w literaturze przedmiotu stosowanych jest sześć mierników (FISCHBACH 1989). Do wykazania istnienia funkcji i jej przemian w Sokolnikach wykorzystano materiały źródłowe pozyskane w 2001 r. w wyniku bezpośrednich badań terenowych. Dokonano wówczas szczegółowej inwentaryzacji obszaru, uzyskano informacje z Urzędu Gminy w Ozorkowie, przeprowadzono wywiad i obserwację, a także badania ankietowe z losowo wybranymi turystami jednodniowymi (66), użytkownikami działek (200) i stałymi mieszkańcami (44). Następnie wyniki badań odniesiono do danych z 1987 r. zawartych w pracy magisterskiej FILIPOWICZ (1988), co pozwoliło określić i ocenić procesy, które nastąpiły w tej miejscowości w ciągu 14 lat, a także prognozować przyszłość. W ten sposób wykazano też rodzaj i skalę przemian oraz aktualny typ przestrzeni turystycznej Sokolnik.

(1985), LISZEWSKI (1987) and JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ (1995a, b).

There is no one single measure and there are no definite criteria which would allow a precise definition of tourism functions therefore six different measures are used (FISCHBACH 1989). In order to show this function and its changes in Sokolniki the author used data obtained as a result of field research in 2001. The area was catalogued in great detail, information was obtained from the *Gmina* Council Offices in Ozorków, a survey and observation, as well as from questionnaires distributed among randomly selected 'one-day' tourists (66), those staying in summer 'houses' (2000) and local inhabitants (44). The research results were then compared with data included in an MA thesis from 1987 by FILIPOWICZ (1988). This allowed the author to establish and evaluate the processes which have been occurring in Sokolniki over a period of 14 years, as well as predict future directions. The nature and scale of change could then be presented in addition to identifying the present type of tourism space of Sokolniki.

Rys. 1. Strefa podmiejska Łodzi. Lokalizacja Sokolnik Lasu (JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ 1995b, s. 73)
1 – granice województwa, 2 – drogi główne, 3 – koleje, 4 – tramwaje podmiejskie, 5 – rzeki, 6 – lasy

Fig. 1. The rural-urban fringe zone of Łódź – the location of Sokolniki Las
(JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ 1995b, p. 73)

1 – województwo boundaries, 2 – main roads 3 – railways, 4 – rural trams, 5 – rivers, 6 – forest

Położone ok. 23 km na północ od Łodzi, Sokolniki (Sokolniki Las) liczą ok. 575 ha powierzchni i w 2001 r. zamieszkiwane były przez 447 osób. Powstanie osady w latach 1928–1930 wiązało się z rozparcelowaniem majątku i kompleksu leśnego barona Aleksandra Roztockiego i realizacją, wylansowanej przez Ebenezera Howarda na początku XX w. w Wielkiej Brytanii, koncepcji budowy miast-ogrodów. Za zlokalizowaniem tu osady przemawiała przede wszystkim nieduża odległość od Łodzi i występowanie lasów sosnowych.

Sokolniki są przykładem miejscowości położonej w strefie podmiejskiej Łodzi, dobrze zagospodarowanej i posiadającej znaczne walory przyrodnicze, w której zachodzą wyraźne zmiany funkcji turystyczno-wypoczynkowej na mieszkaniową. Jest to bowiem bardzo atrakcyjne miejsce do zasiedlenia, zwłaszcza dla mieszkańców dużych miast, silnie odczuwających potrzebę „powrotu do natury”.

1. PRZEMIANY SPOŁECZNO-ZAWODOWE STAŁYCH MIESZKAŃCÓW

W strukturze demograficzno-zawodowej miejscowej ludności Sokolnik Lasu nastąpiły w ciągu 14 lat duże zmiany zarówno charakterystyczne, jak i nietypowe dla obszarów wiejskich. Uwidoczniły się one w:

- dynamicznym wzroście liczby ludności (w 1987 r. było 257, a w 2001 r. już 447 osób); nie wynikał on jednak z przyrostu naturalnego, a z rosnącej liczby meldunków; najwięcej osób zameldowało się na pobyt stały w Sokolnikach w latach 1981–1985 i 1996–2000;

- odwróceniu proporcji płci – kobiety w 2001 r. stanowiły 51,9% ogółu mieszkańców, a więc tyle ile w 1987 r. wynosił odsetek mężczyzn; znalazło to wyraz we współczynniku feminizacji, osiągającym wartość 93,2 w 1987 r. i 106,9 w 2001 r. Taka struktura płci, zbliżona do miejskiej, wg DZIEGIEĆ (1987), jest cechą typową dla miejscowości o rozwiniętych funkcjach turystycznych;

- zwiększaniu się udziału osób w wieku poprodukcyjnym i starzeniu się społeczeństwa (rys. 2). Między 1987 i 2001 r. w Sokolnikach podniosła się średnia wieku stałych mieszkańców (do 45,5 lat), ale i tak była ona niższa niż w tradycyjnych wsiach rolniczych. Powodem tego mógł

Sokolniki (*Sokolniki Las*) is situated about 23 km north of Łódź and covers about 575 ha with (in 2001) a permanent resident population of 447. The settlement was created in 1928–1930 as a result of the partitioning of Baron Alexander Roztocki's property based on ideas from the garden-settlement concept popularised by Ebenezer Howard in the early 20th c. Nearness to Łódź and its pine forest were the reasons behind its establishment.

Sokolniki is an example of a tourism destination in the rural-urban fringe zone of Łódź, with a well-developed infrastructure, considerable natural assets, and where obvious changes from a tourism-recreational function into a residential one can be observed. It is a very attractive place to settle especially for those inhabitants of large cities who feel a strong need to 'return to nature'.

1. SOCIAL STRUCTURE AND EMPLOYMENT CHANGES AMONG PERMANENT RESIDENTS

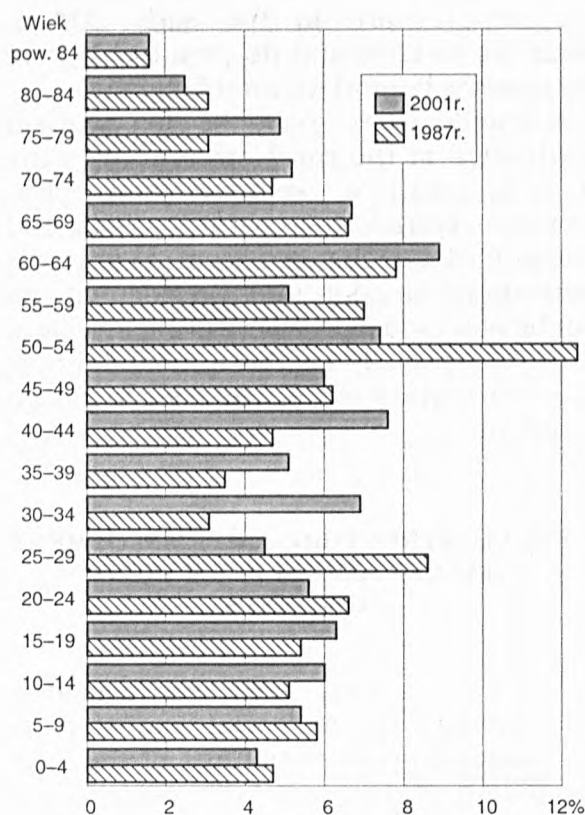
Over 14 years there have been considerable changes in the social and employment demographic structures of the local population which are both typical and untypical for rural areas. These can be seen in:

- a dynamic growth in population (from 257 in 1987 to 447 in 2001), however not from an increasing birth rate but the growing number of registered residents, most starting to live there officially either between 1981–1985 or 1996–2000;

- a reversal of the sex ratio – in 2001 women constituted 51.9% of all inhabitants, equal to that of men in 1987. These figures were reflected in feminisation coefficients of 93.2 in 1987 and 106.9 in 2001. Such a sex ratio, similar to an urban one, is a typical feature of tourism destinations with developed tourism functions (DZIEGIEĆ 1987);

- the growing number of elderly and other non-working people and the general ageing of the community (fig. 2). Between 1987 and 2001 the mean age of residents rose to 45.5, but was still lower than in traditional agricultural villages. This could

być napływ ludności w wieku produkcyjnym i mniejszy niż gdzie indziej odpływ młodzieży, wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym jest typowy dla wsi z „drugimi domami”, w których coraz częściej zamieszkują emeryci;

Rys. 2. Porównanie struktury demograficznej stałych mieszkańców Sokolnik Lasu w 1987 i 2001 r. (w %) (opracowanie własne na podstawie kart meldunkowych i FILIPOWICZ (1988))

– przenoszeniu się do Sokolnik głównie mieszkańców dużych miast (w 1987 r. pochodziło z nich 22,2%, a w 2001 r. już 51,6% ogółu społeczności);

– podnoszeniu się poziomu wykształcenia mieszkańców; w ciągu analizowanych 14 lat znacznie wzrosła liczba osób z wykształceniem średnim i wyższym (rys. 3);

– zmianie struktury zatrudnienia; o połowę zmniejszyła się liczba osób biernych zawodowo, a także rolników i pracowników fizycznych. W porównywanym okresie znacznie zmalał też odsetek emerytów i rencistów (z 12,4 do 1,2%), mimo dużego udziału w strukturze demograficznej osób starszych. Przyczyną tego może być fakt, iż wiele osób w wieku emerytalnym pozostaje

have been caused by an inflow of people of working age and an outflow of younger people which was less than elsewhere. An increase in elderly and other non-working people is typical of villages with 'second homes' which are increasingly inhabited by the retired.

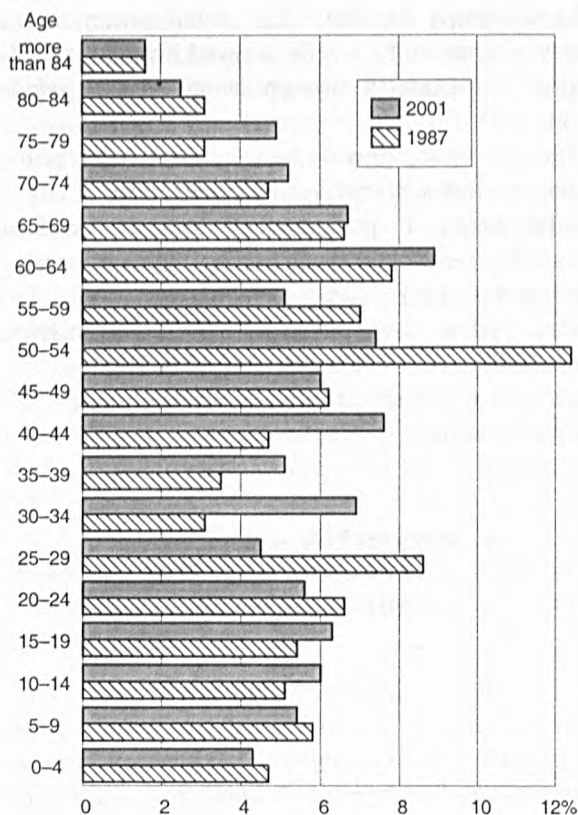

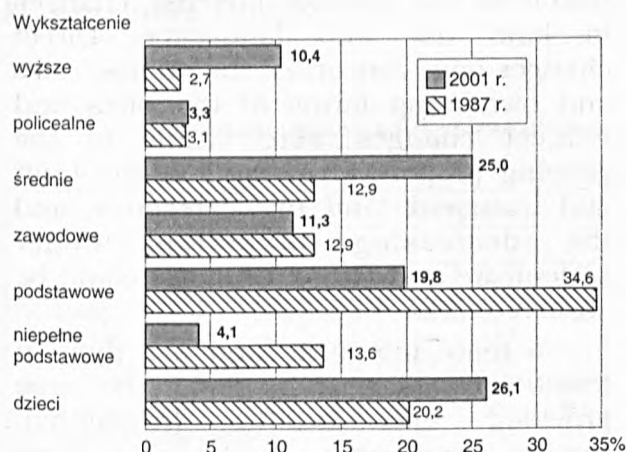
Fig. 2. The demographic structure of Sokolniki residents in 1987 and 2001 (in %) (source: author – based on the residence register and FILIPOWICZ (1988))

– inhabitants of larger urban centres moving to Sokolniki (22.2% of all residents in 1987, 51.6% in 2001);

– the rising educational level among residents. Over the 14 years there was a noticeable growth in those with secondary and higher education (fig. 3);

– changes in the employment structure. The number not working decreased by 50%, as did the number of farmers and manual workers. Also the proportion of totally retired people decreased significantly (from 12.4% to 1.2%), despite a large percentage of the elderly in the demographic structure. This could be because many people continue working after

aktywnych zawodowo. Największy (10-krotny) wzrost zatrudnienia odnotowano natomiast wśród prywatnych przedsiębiorców i pracowników inżynierjno-technicznych. Pracowników umysłowych, służby zdrowia, nauki i oświaty oraz przedstawicieli wolnych zawodów było także 2- lub 3-krotnie więcej niż w 1987 r.;

Rys. 3. Porównanie struktury wykształcenia stałych mieszkańców Sokolnik Lasu w 1987 i 2001 r. (w %) (opracowanie własne na podstawie kart meldunkowych i FILIPOWICZ 1988)

– wyjazdach do pracy większości stałych mieszkańców poza obręb miejscowości (dotyczyło to 75,6% ogółu osób zawodowo-czynnych w 1987 r., i 61,5% w 2001 r.). Mimo że zmniejsza się odsetek osób dojeżdżających do pracy, nadal duże pozostaje znaczenie Łodzi (odpowiednio 28,1% i 42,3% dojazdów) i najbliższych okolic jako docelowego rynku zatrudnienia, stopniowo jednak Sokolniki stają się atrakcyjnym miejscem do otwierania własnej działalności handlowo-usługowej – liczba podmiotów gospodarczych z każdym rokiem rośnie;

– przemianach zachowań i mentalności stałych mieszkańców Sokolnik pod wpływem kontaktów z turystami; napływająca sezonowo ludność wielokrotnie przewyższa liczbę mieszkańców miejscowości. Wzajemne oddziaływanie, korzystne dla obu stron, przejawia się m.in. w większej otwartości i tolerancji; aż 68,3% stałych mieszkańców w 2001 r. określiło swoje nastawienie do użytkowników działek jako przychylne, a 29,3% jako obojętne. Ponad 90% respondentów utrzymuje z nimi kontakty towarzyskie i niesie pomoc sąsiedzką. Dowodem, że miejscowa ludność coraz bardziej się otwiera i aktywizuje, są trzy prężnie działające organizacje społeczno-kulturalne, co może być

retirement. The largest increase (10-fold) in employment was noted among private entrepreneurs and engineers. The number of office workers and those employed in health and education, as well as representatives of 'free' professions increased two- or three-fold compared to 1987;

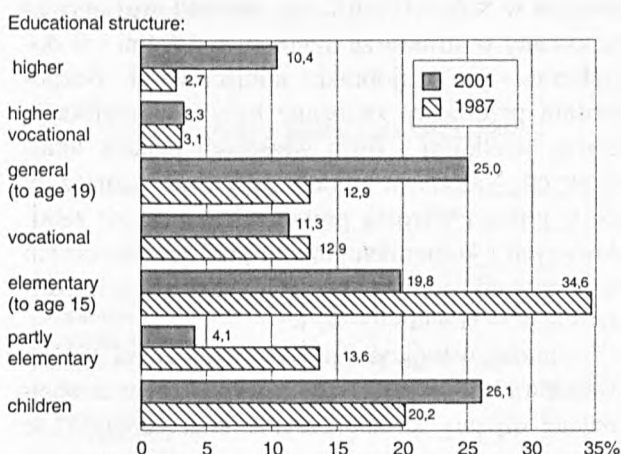

Fig. 3. The educational level of Sokolniki residents in 1987 and 2001 (%) (source: author – based on the residence register and FILIPOWICZ (1988))

– commuting to work by the majority of residents (75.6% of all working residents in 1987, and 61.5% in 2001). Despite the decrease in the percentage of commuters, Łódź and nearby towns (28.1% in 1987 and 42.3% in 2001) are still an important employment market. However, Sokolniki itself is gradually becoming an attractive place to start a business (service or shop) and the number is growing every year;

– changes in the behaviour and mentality of Sokolniki residents is being caused by contact with a seasonally inflowing population several times larger than the number of permanent residents. Mutual influence, beneficial for both sides, is reflected in greater openness and tolerance. As many as 68.3% of permanent residents in 2001 described their attitude to those staying in summer 'houses' as friendly, and 29.3% as neither friendly or unfriendly. Over 90% maintain social contacts and offer help to neighbours. Three active community organisations are evidence that the local population is becoming increasingly open and active which may be

też przejawem dyfuzji miejskich wzorów życia na te tereny.

2. ZMIANY W SPOSOBIE UŻYTKOWANIA ZIEMI

Powstanie, a następnie rozwój terenów wypoczynkowych w Sokolnikach Lesie spowodował ogromne zmiany w strukturze użytkowania ziemi i w dotychczasowym krajobrazie miejscowości. Bezpośrednie przemiany związane były z modyfikacją liczby, wielkości i form własności działek letniskowych. Natomiast zmiany pośrednie zaznaczyły się w postaci wzrostu powierzchni terenów zabudowanych i komunikacyjnych, przy jednoczesnym spadku wielkości użytków rolnych i leśnych. Modyfikacje te przejawiały się w:

- intensywniejszym użytkowaniu ziemi niż na wsiach tradycyjnych; tereny zagospodarowane, obejmujące obszary komunikacyjne oraz zabudowane (w tym: mieszkaniowe, usługowe, produkcyjne i inne zainwestowane), w 2001 r. zajmowały 51,3% powierzchni Sokolnik, a więc powiększyły się w stosunku do 1987 r. o 11,9%. Pozostały odsetek stanowiły tereny wolne (lasy, użytki rolne, wody i rowy, nieużytki). Dynamiczny wzrost udziału terenów zagospodarowanych świadczy o intensywnym rozwoju i szybkim przekształcaniu miejscowości;

- zwiększaniu się powierzchni zajętej przez zabudowę głównie kosztem terenów rolnych i leśnych (tab. I). Ograniczanie funkcji rolniczych wydaje się procesem naturalnym, gdyż mało żyzne gleby i nieliczne niewielkie pola utrudniają rozwój gospodarki rolnej na tym obszarze. Powstawanie nowych ulic i budynków wiąże się natomiast ze zwiększoną wycinką drzew; w ciągu 14 lat powierzchnia lasów (dotąd wyraźnie dominująca nad innymi użytkami) uległa niemal zrównaniu z terenami zabudowanymi;

- wzroście gęstości zabudowy (z 210,5 w 1987 r. do 260,9 budynków na 1 km² w 2001 r.). Zagospodarowywanie nowych terenów wiąże się nie tylko z budową nowych obiektów, ale także z rozbudową istniejącej infrastruktury, a więc m.in. ze wzrostem powierzchni terenów komunikacyjnych (w 2001 r. były w Sokolnikach aż 123 ulice). Jednocześnie zmniejsza się udział nieużytków, które też są intensywniej wykorzystywane w różnych celach;

- zmniejszaniu się średniej powierzchni działek; w Sokolnikach Lesie nastąpił spadek ich wielkości, z 1700 do 1500 m² (w 2001 r. ok. 70% działek

a symptom of the diffusion of urban living patterns to this area.

2. CHANGES IN LAND USE

The development of recreation in Sokolniki has caused immense changes in land use and landscape. Direct changes have concerned the number, size and ownership forms of the plots and indirect changes were visible in the growing proportion of land in the built and transport land use categories, and the decreasing proportion under agriculture and forest. Changes could be observed in:

- a more intensive land use than in traditional villages. In 2001 the area provided with utilities (residential, service, production and other land uses) occupied 51.3% of the whole of Sokolniki, a growth of 11.9% since 1987. The remaining land use categories were forest, arable land, water and ditches, and wasteland. The rapidly growing proportion of land provided with utilities shows that Sokolniki is developing dynamically;

- the growing built-up area replacing agriculture and forest (table I), limiting the agricultural function, seems a 'natural' process, as infertile soils and small fields make the development of agriculture in this area difficult. New streets and buildings mean the removal of trees; over the 14 years the built-up area has become almost equal to the formerly dominant forest.

- an increased building density (from 210.5 buildings/km² in 1987 to 260.9 in 2001). Developing new areas means not only erecting new buildings, but also developing the existing infrastructure e.g. transport (in 2001 there were 123 streets). At the same time the percentage of waste land decreased and is now used more intensively for other purposes;

- the decreasing average plot size; it decreased from 1700 to 1500m² (in 2001 about 70% were between 1000–2000m²).

lek miało między 1000 a 2000 m²), co mogło być związane z rosnącym stale na nie popytem i wzrostem cen ziemi. W stosunku do 1987 r. ubyło w ogólnej strukturze ok. 3% działek największych, a wzrosła liczebność najmniejszych (tj. do 500 m²) i średnich. Zmniejszanie się przeciętnych wielkości zakupionych działek jest typową konsekwencją przemian zachodzących pod wpływem turystyki i wypoczynku (DZIEGIEĆ 1987);

T a b e l a I. Porównanie struktury użytkowania ziemi w Sokolnikach Lesie w 1987 i 2001r.

Rodzaj użytkowania	Powierzchnia			
	ha		%	
	1987	2001	1987	2001
Grunty orne	68,9	44,6	11,9	7,8
Sady i ogrody	2,6	—	0,5	—
Łąki i pastwiska	4,6	10,4	0,8	1,7
Lasy	271,2	222,3	46,9	38,7
Tereny zabudowane	160,8	225,8	27,8	39,3
Tereny niezabudowane (nieużytki)	1,5	0,1	0,3	0,02
Wody	1,7	2,4	0,2	0,4
Rowy	0,02	0,4	0,004	0,1
Tereny komunikacyjne (ulice)	66,8	68,8	11,6	12,0
Razem	578,1	574,8	100,0	100,0

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy w Ozorkowie i Z. FILIPOWICZ (1988).

– przemianach struktury własności gruntów; można określić je stosowanym w literaturze mianem „kolonizacji wsi przez miasto”, gdyż większość sokolnickich działek jest własnością osób prywatnych (odnotowano wzrost ich udziału prawie o 20% między 1987 i 2001 r.) – głównie mieszkańców dużych miast. Działek dzierżawionych znacznie ubyło, przeważnie na skutek zmian własnościowych. Zmniejszyła się też liczba działek należących do Lasów Państwowych (niemal o połowę) i o nieuregulowanym stanie prawnym (do ok. 30);

– zwiększaniu się liczby działek zabudowanych; w badanym okresie odsetek działek niezabudowanych zmniejszył się z 39,4 do 30,4%. Potwierdza to hipotezę, że Sokolniki cały czas się zmieniają, a funkcja mieszkaniowa rozwija. Dowodzi tego również przyrost odsetka działek prywatnych, zmniejszanie się ich średniej powierzchni, a także kurczenie się gruntów leśnych.

This could be related to constantly growing demand and the growing price of land. Compared to 1987, about 3% of the largest plots have disappeared and were replaced by small (500m²) and medium-size ones. The decreasing size of purchased plots of land is a consequence of changes caused by tourism and recreation (DZIEGIEĆ 1987);

T a b e l e I. Land use in Sokolniki Las in 1987 and 2001

Usage types	Area			
	ha		%	
	1987	2001	1987	2001
Arable land	68.9	44.6	11.9	7.8
Orchards and gardens	2.6	—	0.5	—
Meadows and pastures	4.6	10.4	0.8	1.7
Forests	271.2	222.3	46.9	38.7
Built-up areas	160.8	225.8	27.8	39.3
Uncultivated land	1.5	0.1	0.3	0.02
Waters	1.7	2.4	0.2	0.4
Ditches	0.02	0.4	0.004	0.1
Transportation areas (streets)	66.8	68.8	11.6	12.0
Total	578.1	574.8	100.0	100.0

S o u r c e: Author – based on information from the Gmina Council Offices and FILIPOWICZ (1988).

– changes of land ownership which can be described as the ‘colonisation of the countryside by the city’. The majority of plots are private property (increasing by nearly 20% between 1987 and 2001) whose owners are mainly inhabitants of large urban centres. The number of rented plots has decreased considerably usually due to these changes. Also the number belonging to the state forestry service has decreased almost by half, and the number with uncertain legal status down to about 30;

– the growing number of built on plots – the proportion without houses has decreased from 39.4% to 30.4%. This demonstrates the hypothesis that Sokolniki is continuously changing and that its residential function is developing. It is also shown by the growing percentage of private plots, the decrease in their average area, as well as the shrinkage of forest.

3. ZAGOSPODAROWANIE TURYSTYCZNE W ASPEKTCIE PRZEMIAN

Dynamicznie zmienia się zagospodarowanie badanego obszaru, dostosowując się do rozwoju miejscowości oraz istniejących potrzeb rosnącej liczby turystów i stałych mieszkańców. W rozbudowie jest baza turystyczna i ogólna. Z każdym rokiem przybywa coraz więcej placówek usługowych, głównie handlowych i gastronomicznych. Różnorodne urządzenia i obiekty rekreacyjne oraz działalność organizacji społecznych na polu kulturalno-rozrywkowym są pozytywnym aspektem rozwoju Sokolnik. Miasto-ogród stale się zmienia i aktywizuje, zwiększając tym samym swoją atrakcyjność w oczach turystów i stałych mieszkańców.

Dostępność komunikacyjna Sokolnik Lasu jest dość dobra w sezonie letnim i podczas weekendów, kiedy to przyjeżdża od 3 do 10 autobusów PKS (liczba ta nie uległa większym zmianom w stosunku do 1987 r.). Nie wydaje się jednak, by należało starać się o znaczne zwiększenie liczby połączeń z Łodzią i Łęczycą poza tym okresem z uwagi na to, że ogromna większość osób preferuje podróże własnym środkiem lokomocji – najczęściej samochodem (między 1987 a 2001 r. odnotowano wzrost jego udziału z 66 do 72,9% w ogóle wykorzystywanych środków transportu). Zainteresowanie komunikacją państwową w ciągu analizowanych 14 lat zmalało natomiast o ponad połowę.

Baza noclegowa – Sokolniki dysponowały w 1987 r. łącznie 4709 miejscami noclegowymi w różnego typu obiektach, a w 2001 r. już 5619. Ten znaczny (prawie 13%) wzrost świadczy o postępującej rozbudowie bazy noclegowej. Największe znaczenie w obu analizowanych okresach miały prywatne domy rekreacyjne (nazywane także „drugimi domami”), na które przypadało w 1987 r. 95,1%, a w 2001 r. 96,2% ogółu miejsc noclegowych; liczba domów wzrosła o 204 w ciągu 14 lat, a liczba miejsc noclegowych (przyjmując średnio cztery na każdy obiekt) o 924. Dominujący odsetek (tj. ponad 88%) stanowiły domy letniskowe, jednak szczególnie dynamicznie w ostatnich latach rośnie udział obiektów, które mogą być wykorzystywane w ciągu całego roku. Tak duży wzrost liczby miejsc noclegowych w prywatnych domach rekreacyjnych odpowiada zwiększającemu się ruchowi turystycznemu i rosnącemu stale zainteresowaniu posiadaniem własnego domu w Sokolnikach. Znaczna część „drugich domów” staje się bowiem w efekcie domami całorocznymi i miejscem stałego zamieszkania dla ich właścicieli.

3. CHANGES IN TOURISM INFRASTRUCTURE

The infrastructure is changing dynamically, adjusting to development and the needs of the growing number of tourists and residents. Both tourism and general services are growing, for instance every year there are more service outlets, mainly shops and restaurants. A variety of recreational facilities, as well as the cultural and entertainment activity of community organisations, are positive aspects of the development of Sokolniki. The garden-settlement is changing continually, becoming more and more active, and in this way increasing in attractiveness to tourists and residents.

Accessibility is fairly good in summer and during weekends with 3 to 10 buses arriving every day (little change compared to 1987). There seems, however, no need for more connections with Łódź or Łęczycą outside these times because a vast majority travel in their own vehicles, usually by car (between 1987 and 2001 car use increased from 66% to 72.9%). Use of public transport has decreased by over half.

Accommodation – in 1987 Sokolniki had 4709 ‘beds’ for tourism use and by 2001 this number had increased by almost 13% to 5619. At the times of both studies private recreational ‘houses’ were the most important (also known as ‘second homes’) with 95.1% of all beds in 1987, and 96.2% in 2001 (when there were 204 more ‘second homes’ and 924 more beds – on average 4/house). ‘Summer houses’ were dominant (over 88%), however in recent years the proportion which can be used all year round has been growing fast. Such a large increase corresponds to the growth in tourism and the growing interest in owning a house and a considerable number of ‘second homes’ are in fact being used throughout the year and are places of permanent residence for their owners.

At the same time publicly available accommodation is shrinking, although during this period one new holiday centre

Kurczą się jednocześnie zasoby ogólnodostępnej bazy noclegowej, mimo że w badanym okresie powstał jeden nowy ośrodek wypoczynku zbiorowego. Odsetek miejsc w budynkach trwałych (całorocznych), jakimi dysponowały, uległ ograniczeniu (z 79,4% w 1987 r. do 71,7% w 2001 r.) na rzecz kempingowych (sezonowych).

Baza gastronomiczna – w 1987 r. funkcjonowało sześć obiektów gastronomicznych, natomiast w 2001 r. ich liczba uległa niemal podwojeniu – do 10. Jednocześnie w badanym okresie zwiększyła się znacznie liczba miejsc konsumenckich, z 344 do 614. Największe znaczenie pod tym względem w 1987 r. miały stołówki (dysponujące 64% ogółu miejsc), a w 2001 r. bary (41,4%), których jednocześnie było najwięcej. Ogólna liczba miejsc stałych prawie nie zmieniła się, a sezonowych, w ciągu badanych 14 lat, dynamicznie wzrosła (z 44 do 306). W Sokolnikach stale czynne są trzy obiekty gastronomiczne (w tym dwa w ośrodkach wypoczynku zbiorowego), a także dziewięć (z 12) sklepów spożywczych.

Baza towarzysząca – z każdym rokiem rozwija się i różnicuje. Składają się na nią obiekty rekreacyjne (ich liczba wzrosła z 3 do 10), np. place zabaw, boiska sportowe, ale także biblioteka publiczna, poczta, zakłady prywatne oraz imprezy kulturalno-rozrywkowe organizowane przez działające tu trzy organizacje społeczne. W obu okresach najwięcej było jednak prywatnych zakładów rzemieślniczo-usługowych, stanowiących 74,2% ogółu elementów bazy towarzyszącej w 1987 r. i 81,5% w 2001 r. Na 66 podmiotów gospodarczych istniejących w 2001 r. aż 12 zajmowało się handlem, 10 gastronomią, a osiem świadczyło usługi budowlano-remontowe. Nie wszystkie jednak, mimo posiadania siedziby w Sokolnikach, działały na ich terenie. Rosnąca z każdym rokiem liczba rejestrowanych podmiotów gospodarczych może jednak wskazywać na korzyści płynące z inwestowania w tej miejscowości. Coraz więcej osób prywatnych przejmuje też inicjatywę w zakresie rozbudowy infrastruktury turystycznej.

Infrastruktura ogólna (techniczna) – w krótkim czasie znacznie poprawiła warunki pobytu i w dużej mierze decydująco wpływa na decyzję wielu osób o osiedleniu się w Sokolnikach na stałe; jej rozwój jest więc istotnym przejawem zachodzących przemian funkcji wypoczynkowej. W porównaniu z otaczającymi miejscowościami, w mieście-ogrodzie infrastruktura była dobrze rozwinięta, a mimo to nadal jest rozbudowywana i dostosowywana do zaspokajania rosnących potrzeb

was built. The proportion of such beds suitable for year-round use has dropped from 79.4% in 1987 to 71.7% in 2001, while that for seasonal buildings has grown.

Catering – in 1987 there were six, and in 2001 ten places to eat in Sokolniki and the number of seats had increased considerably from 344 to 614. In 1987 the most important type were 'canteens' (64%) while in 2001 it was bars (41.4%). The number of seats available all year stayed almost the same but the seasonal number had grown from 44 to 306. In Sokolniki three are open regardless of season (including two in holiday centres), as well as 9 of the 12 food shops.

The **community infrastructure** is developing (increased from 3 to 10) and includes recreational facilities such as playgrounds, sports pitches, a public library, post office, private businesses, and cultural events organised by the three community organisations which operate there. At both times services dominated – 74.2% of the community infrastructure in 1987, and 81.5% in 2001. Out of 66 such businesses in 2001, 12 were shops, 10 offered catering services, and 8 building and refurbishment services. Not all of them however although based in Sokolniki operated there, but the growing number of registered businesses may point to the benefits of investing in this place. In addition more investment in the development of tourism infrastructure is now private.

Utilities – within a short period of time living conditions have improved and persuaded many people to settle permanently and its development is therefore an important symptom of changes to the recreational function. Compared to surrounding places, the infrastructure in the garden-settlement has been well developed and continues to develop, adjusting to the growing needs of residents and tourists. Most developments have been (and are) initiated from Sokolniki itself. By 2001 all houses had a water supply and 90%

mieszkańców oraz turystów. Większość przedsięwzięć wciąż inicjowanych jest przez nich samych. W 2001 r. w Sokolnikach wszystkie domy były wyposażone w wodociąg i w 90% zelektryfikowane. Do większości działek doprowadzono linię telefoniczną. Uregulowano też sprawę odbioru i wywozu odpadów stałych. W planach jest gazyfikacja miejscowości i poprawa jakości dróg. Coraz bardziej odczuwalnym problemem jest brak kanalizacji.

Dostrzegalne są jednak w dalszym ciągu dysproporcje między zagospodarowaniem zasadniczej części miasta-ogrodu, a Piaskami Wróblewskimi (częścią Sokolnik dołączoną dopiero w latach 70.), gdzie gęstość urządzeń była zdecydowanie mniejsza.

4. ZMIANY W MORFOLOGII MIEJSCOWOŚCI

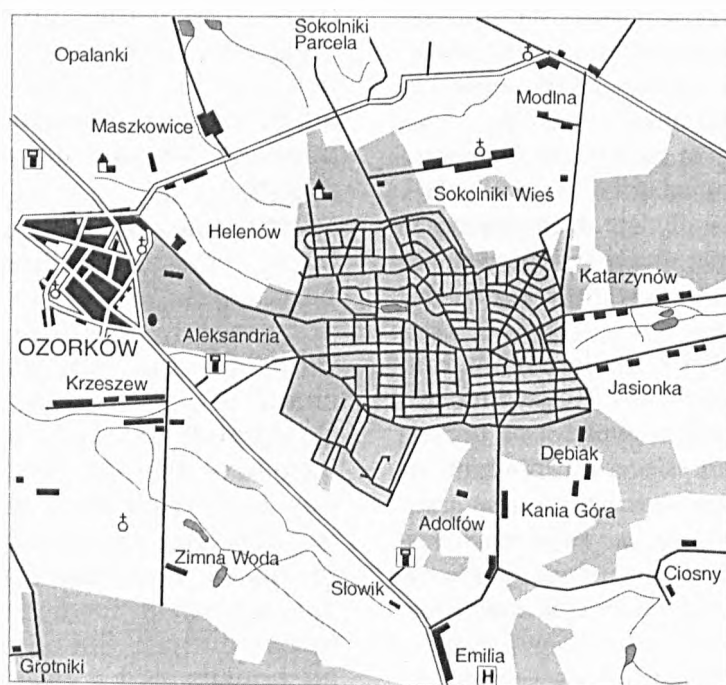
Budowa wewnętrzna osiedla. W Sokolnikach w okresie międzywojennym pod wpływem planowej akcji parcelacji terenów rolnych i leśnych nastąpiło jednorazowe, całkowite przekształcenie siedliska i rozłogów wiejskich. Intensywny podział gruntów na dużą liczbę działek letniskowych podporządkowany był popularnej wówczas, także w Polsce, koncepcji budowy miast-ogrodów. Sokolniki uzyskały dzięki temu regularny, parkowy układ przestrzenny, będący połączeniem układu szachownicowego z promienistym (rys. 4). Jest on dotąd czytelny w krajobrazie, gdyż późniejsze

had electricity, most plots had telephone lines and the problem of rubbish collection had been solved. There are plans for building a gas network and improving the quality of roads, but a problem that needs solving urgently is the lack of a sewer system.

However, there is still a noticeable difference between the infrastructure of the main part of the garden-settlement and the Piaski Wróblewskie district (the part of Sokolniki annexed in the 1970s) where there are clearly fewer facilities.

4. CHANGES IN SETTLEMENT MORPHOLOGY

Settlement Layout. In the interwar period the settlement itself and the open space surrounding it were completely transformed due to the carefully planned division of the then agricultural and forested areas. This division into a large number of plots followed the concept of a garden-settlement widely popular at that time. Sokolniki gained a regular, park-like spatial layout which was a combination of chessboard and radial systems (fig. 4) which can still be seen in

Rys. 4. Położenie i budowa wewnętrzna Sokolnik-Lasu (www.sokolniki.obywatel.pl)

Fig. 4. Location and layout of Sokolniki Las (www.sokolniki.obywatel.pl)

zmiany dostosowane były do istniejącego układu (wypełniły go), zachowując wszystkie walory jego pierwotnej kompozycji. Również przyłączone w latach 70. Piaski Wróblewskie dopasowują się swoim wyglądem do planu pozostałej części Sokolnik.

W mieście–ogrodzie niewiele jest wolnych działek, a te mają bardzo wysoką cenę, dlatego wielu zainteresowanych kupuje place w bezpośrednim sąsiedztwie. Ich właściciele korzystają z sokolnickiej infrastruktury, a posesje zagospodarowaniem nie różnią się od istniejących, i z tego powodu traktowane są często omyłkowo jako część Sokolnik. Zjawisko to być może jest początkiem rozwoju przestrzennego miejscowości, a także procesu „migracji drugich rezydencji” (DZIEGIEĆ 1995).

Struktura przestrzenno-funkcjonalna osiedla. W 2001 r. nie można było Sokolnik Lasu określić, jak w 1987 r., monostrukturą letniskową. Stopniowo bowiem funkcja letniskowa zaczyna przekształcać się w mieszkaniową, co ułatwiają przepisy prawne dotyczące możliwości przekwalifikowania terenów budownictwa letniskowego na mieszkaniowe całoroczne. Nadal jednak nie wykształciły się wyraźne dzielnice funkcjonalne; jedynie zieleń leśna (część północna i południowa osiedla), tereny rolne (północny wschód) i ogródki działkowe (południowy zachód) oraz usługi zaczynają tworzyć pewne enklawy. Zabudowa mieszkaniowa natomiast rozmieszczona była równomiernie w całej miejscowości.

Fizjonomia zabudowy. W Sokolnikach występuje zabudowa mieszkaniowa całoroczna i letniskowa. Pierwszy rodzaj budynków ma większą kubaturę, wykonany jest z bardziej trwałych materiałów, wyposażony w media i odpowiednio ocieplony, dzięki czemu może pełnić funkcje mieszkaniowe w ciągu całego roku. W mieście–ogrodzie w 1987 r. istniało łącznie 1217 budynków mieszkalnych, a w 2001 r. już 1500. Wśród nich domy letniskowe stanowiły odpowiednio 91,9 i 88,2% ogółu. Rośnie więc znaczenie domów całorocznych, a ponieważ część z nich (ok. 20%) jest wykorzystywana tylko okresowo, większość wymienionych budynków można nazwać „drugimi domami” (zgodnie z definicją MATCZAKA 1986).

Największy ruch budowlany w Sokolnikach Lesie obserwowano w latach 1970–1979. Zakupiono wówczas 19,6% ogółu działek, na których wzniesiono budynki mieszkalne o powierzchni nie przekraczającej 60 m² (FILIPOWICZ 1988). W ostatnich latach również ma miejsce intensywny ruch budowlany, przy czym od końca lat 90.

the landscape as later changes have fitted into the existing layout, filling it out while preserving and respecting the original composition. Also Piaski Wróblewskie, incorporated in the 1970s, matches the other parts of Sokolniki.

There are not many empty plots and those left are extremely expensive which is why land is often bought in the immediate neighbourhood. Their owners use the Sokolniki infrastructure, and their households do not differ from those in the garden-settlement, and are often wrongly believed to be part of Sokolniki itself. This phenomenon may be the beginning of a spatial extension of the settlement, as well as of 'second home migration' (DZIEGIEĆ 1995).

Functional structure. In 2001 Sokolniki could not be described as a summer holiday 'monostructure', as it could in 1987 and this function has been gradually changing to residential, facilitated by legal regulations providing an opportunity to reclassify summer houses as permanent residences. However, distinctive functional districts have developed with the forest (northern and southern parts of the settlement), agricultural areas (north-east) and allotment gardens (south-west), as well as service locations, have begun to form kinds of enclaves. Permanent residential buildings were distributed evenly all over the settlement.

Building styles. In Sokolniki there are both permanent and seasonal 'summer' houses. Buildings of the first type are larger, made of more durable materials, provided with utilities and properly insulated so they can be used all year round. In 1987 there were 1217 residential buildings, and 1500 in 2001 with 'summer' houses constituting 91.9% and 88.2%, respectively. The role of permanent homes is growing, but because about 20% are used only temporarily, some of the buildings can be called 'second homes' (according to MATCZAK's definition – 1986).

Building was most active in the period of 1970–1979. 19.6% of all plots of land were purchased then, and residential houses not exceeding 60 m² were built (FILIPOWICZ 1988). In recent years there has

znacznie częściej niż małe domki letnie powstają duże kubaturowo domy o przeznaczeniu całorocznym – w 2001 r. średnia powierzchnia budynku letniskowego wynosiła 50,3 m², a mieszkalnego była dwukrotnie wyższa. Zwiększyła się tym samym przeciętna liczba izb, z 3,04 do 3,4. Nadal podstawowym materiałem budowlanym jest drewno – w 2001 r. ponad połowa obiektów została z niego wzniesiona. Do krycia dachów stosuje się coraz częściej zamiast papy (która w roku 1987 miała ponad 86% udział) blachę (na ponad 28,6% zabudowań). Nowo powstające domy odznaczają się ciekawszą architekturą oraz wysokim standardem użytkowym i estetycznym; mogą pełnić zarówno funkcje letniskowe, jak i mieszkaniowe.

5. RUCH TURYSTYCZNY W ASPEKcie PRZEMIAN

O pełnieniu przez Sokolniki funkcji turystyczno-wypoczynkowych świadczy duża skala ruchu turystycznego, zarówno pobytoowego, jak i świątecznego. Łącznie jego wielkość wynosiła w 2001 r. maksymalnie 19 374 osób, przy czym ruch pobytowy był ponad 3,5 razy większy od weekendowego. Sezonowo w Sokolnikach Lesie zamieszkiwało dodatkowo 43,3 razy więcej osób niż stałych mieszkańców. Miejscowość najchętniej odwiedzana jest przez przyjezdnych w okresie letnim, tj. od połowy kwietnia do połowy października.

Cechy ruchu turystycznego występującego w Sokolnikach Lesie.

1. Dominuje indywidualny ruch wypoczynkowy, który koncentruje się głównie na działkach. Przyjmując, że na każdej (w 2001 r. było ich 2528) przebywało średnio sześć osób (wartość ta została wyliczona na podstawie danych uzyskanych w ankietach), to jednocześnie w badanej miejscowości mogło wypoczywać ok. 15 168 osób, czyli o 752 więcej niż w 1987 r. Tak duża liczba turystów w przeliczeniu na powierzchnię miasta-ogrodu wyniosła odpowiednio 2638 i 2493 osób/km², czyli niemal tyle co w 2000 r. średnie zagęszczenie Łodzi (tj. 2694 osób/km²). W odniesieniu do liczby stałych mieszkańców, liczba uczestników ruchu turystycznego przewyższała ją w 1987 r. 56 razy, a w 2001 r. prawie 34-krotnie. Proporcje te wyraźnie zmniejszyły się w ciągu 14 lat na skutek wzrostu liczby miejscowej ludności.

2. Wielkość ruchu pobytoowego w ośrodkach wypoczynku zbiorowego sukcesywnie maleje; w ro-

also been intensive construction activity, and since the late 1990s large, spacious permanent houses have been more frequent than small summer houses. In 2001 the average size of 'summer' house was 50.3m² while an average residential house was twice as big. The average number of rooms has increased from 3.04 to 3.4. The basic building material is still wood and in 2001 over half the buildings were made of it. For roofing sheet metal is being used increasingly frequently (on 28.6% of buildings) instead of 'tar paper' which in 1987 was used on over 86%. The architecture of the new houses is more interesting, construction and aesthetic standards are higher, and the houses may be used for summer only or as permanent homes.

5. CHANGES IN TOURISM

The tourism and recreational functions of Sokolniki can be seen in intensive 'residential' and weekend and festival tourism. In 2001 this involved a total of 19 374 visits, with 'residential' tourism over 3.5 times greater than weekend tourism. Seasonally, Sokolniki was inhabited by 43.3x more visitors than residents mostly during summer i.e. from the middle of April until the middle of October.

Tourism characteristics of Sokolniki:

1. Individual recreational tourism predominates. Assuming that on each plot (in 2001 there were 2528 plots) an average of six people were staying (this figure was based on questionnaire information), 15 168 visitors could be in Sokolniki at one time, 752 more than in 1987, respectively 2493 and 2638/ km². This was almost as many as the mean population density in Łódź in 2000 (2694/ km²). Relative to residents, the number of tourists was 56x higher in 1987 and almost 34x in 2001, the ratio decreasing as a result of the growing local population;

2. Residential group tourism at holiday centres is decreasing; in 1987 there were 3244 such tourists (over 4.4x fewer than individual tourists), while in 2001 there

ku 1987 uczestniczyły w nim 3244 osoby (było to ponad 4,4 razy mniej osób niż w ruchu turystycznym indywidualnym), natomiast w 2001 r. zaledwie ok. 220 turystów. Znaczny spadek zainteresowania tego typu obiektami związany był przede wszystkim ze zmianą form własności dwóch z nich i z zaprzestaniem organizowania w nich czasów pracowniczych.

3. Szacunkowa wielkość ruchu turystycznego weekendowego była mniejsza od ogólnej liczby miejsc noclegowych w Sokolnikach. Liczba uczestników tego ruchu, oparta na pomiarze ruchu prywatnych pojazdów mechanicznych, w 2001 r. wyniosła ok. 4206 osób w ciągu dnia. Miasto-ogród było chętnie odwiedzane też przez turystów jednodniowych (autorka przyjęła nieznacznie zmodyfikowaną ich charakterystykę za WŁODARCZYKIEM 1999; chodzi tutaj o osoby nie posiadające własnej działki w badanej miejscowości, nie korzystające z noclegu i nie będące z wizytą u rodziny lub znajomych).

4. W Sokolnikach wypoczywa więcej kobiet niż mężczyzn (stanowiły one 53,3% ogółu w 1987 r. i 57,6% w 2001 r.). W większości są to osoby w średnim wieku, zamężne, przebywające tu na urlopie w towarzystwie swoich rodzin, zwykle współmałżonków i dzieci w wieku szkolnym. Przed 14 laty najczęściej było osób w wieku 30–39 lat (22,6%), a obecnie w przedziale 45–54 i 60–64 (łącznie 34%). W okresie letnim przyjeżdża coraz więcej osób w wieku poprodukcyjnym (wzrost udziału o 16%), natomiast młodszy odwiedzają Sokolniki głównie w weekendy.

5. Dominującą grupę wypoczywających w Sokolnikach stanowili ludzie z wykształceniem średnim (odpowiednio 31,2 i 42,8%) lub wyższym (26,7 i 43,6%). Mimo że w ciągu 14 lat zmniejszył się udział osób z wykształceniem podstawowym (z 12,1 do 6,4%), to nadal był on relatywnie wysoki, co wiązało się z dużą liczbą wypoczywających dzieci i emerytów.

6. Wśród użytkowników działek przeważali emeryci i renciści. Liczba osób nie pracujących zmniejszyła się jednak znacznie – z 31% w 1987 r. do 4,8% w 2001 r.; grupę tę w 2001 r. stanowili głównie studenci oraz młodzież ucząca się. Zauważalny był również spadek, i tak niewielkiego, udziału pracowników fizycznych i inżynierjno-technicznych (z 9,6 do ok. 5%) na rzecz wzrostu odsetka prywatnych przedsiębiorców, pracowników umysłowych, nauki i oświaty, a także przedstawicieli służby zdrowia.

7. W 2001 r. większość turystów pochodziła z miast. Z Łodzi (przeważnie z dzielnic północ-

were only 220. The drastic decrease in interest was connected above all with the change of ownership system in two of the centres, as well as the absence of subsidised employee holidays;

3. Estimated weekend tourism was less than the overall number of beds in Sokolniki. The number of weekend tourists, based on the number of private cars, was around 4206/ day in 2001. The garden-settlement was also visited by day tourists (the author followed WŁODARCZYK (1999) in taking day tourists to be those who do not own a plot, do not spend the night in Sokolniki, and do not visit family or friends);

4. Women form a majority of those staying in Sokolniki (53.3% in 1987 and 57.6% in 2001), mostly middle-aged, married, and spending holidays there with their families, usually husbands and school age children. In 1987 most visitors were between 30–39 (22.6%), while in 2001 the 45–54 and 60–64 age groups (together 34%) dominated. In summer there are 16% more retired people than in 1987, while younger people visit mainly at weekends;

5. Those having completed or completing secondary education (31.2% in 1987 and 42.8% in 2001) or university education (26.7% and 43.6%) dominated. Despite the reduction in tourists with only elementary education (from 12.1% to 6.4%), it was still relatively high, reflected in the large number of children and the retired spending their holidays in Sokolniki;

6. The majority of plot users were retired. The proportion of other non-working people however dropped significantly from 31% in 1987 to 4.8% in 2001; and in 2001 this group included university and school students. A decrease in manual and technical workers (from 9.6% to about 5%), and a growing number of private entrepreneurs, office, education and health workers could be found;

7. In 2001 the majority of tourists came from larger urban centres: 86.9% came from Łódź (mostly its northern

nych) wywodziło się 86,9% osób, a z województwa łódzkiego 11,6% (głównie z miejscowości położonych w niedużej odległości od Sokolnik). W stosunku do 1987 r. zmniejszyła się liczba łodzian na rzecz osób mieszkających poza zasięgiem strefy podmiejskiej. Dowodzi to tezę o generalnej tendencji do wydłużania się odległości między stałą siedzibą użytkowników działek a miejscem posiadania przez nich „drugiego domu”, o której wspominał np. STACHOWSKI (1974);

8. Miasto–ogród najchętniej odwiedzane jest przez użytkowników działek w okresie letnim, ale nie tylko w miesiącach wakacyjnych. Sezon turystyczny wyraźnie wydłuża się, również dzięki dostosowywaniu domów do wykorzystywania całorocznego. Coraz więcej osób w wieku poprodukcyjnym przebywa tu od początku maja do października stale, a wraz z nimi dzieci w wieku przedszkolnym. Powodem tego jest fakt, że osoby te dysponują większą ilością czasu wolnego. Dłużej w Sokolnikach przebywają również przedstawiciele wolnych zawodów.

9. Coraz więcej osób (dotyczy to zwłaszcza pracowników umysłowych i emerytów) spędza w Sokolnikach czas wolny aktywnie, głównie wykonując pewne prace na działce, udając się na spacer, grzybobranie lub uprawiając sport. Mimo to wypoczynek bierny preferowało w 1987 r. aż 88% osób, a w 2001 r. już 63,3% ogółu ankietowanych.

6. PODSUMOWANIE

Przedstawiona powyżej analiza pozwala stwierdzić, że w Sokolnikach Lesie obserwuje się istotne przemiany pełnionej przez nie funkcji wypoczynkowej na rzecz mieszkaniowej, mające liczne konsekwencje demograficzne, przestrzenne i ekonomiczne. Pozwalają one zakwalifikować (wg kryterium funkcjonalnego) miasto–ogród do ostatniej z faz przekształceń dokonujących się w takich jednostkach osadniczych – fazy urbanizacji turystycznej. Według LISZEWSKIEGO (1995), jest to najbardziej zmodyfikowany typ przestrzeni turystycznej, który odznacza się zmianą przestrzeni wiejskich w miejskie (wcześniej skolonizowane turystycznie obszary wiejskie stają się miejscem stałego zamieszkania mieszkańców miast). Przestrzeń urbanizacji turystycznej charakteryzuje się zamianą „drugich domów” na rezydencje podstawowe dla ich użytkowników, budowaniem nowych domów całorocznych, przenoszeniem się mieszkańców miast na te tereny

districts) and 11.6% from the Łódź *Województwo* (mainly from places close to Sokolniki). Compared to 1987, the number from Łódź has decreased relative to those from beyond the rural-urban fringe zone. This demonstrates the general tendency towards an increasing distance between the permanent homes of plot users and their 'second homes', as mentioned by STACHOWSKI (1974);

8. Sokolniki is most visited by plot users in summer but not only during the holiday months. The tourism season is visibly becoming longer, partly due to the fact that the houses have been modified for use throughout the year. More and more retired people stay there from the beginning of May until October, together with children under 7 because they have more free time. Those having 'free' professions stay longer too;

9. More and more people (especially office workers and the retired) spend their free time in Sokolniki in an active way, mainly gardening, going for walks, picking mushrooms or playing sport. Despite this, 88% in 1987 and 63.3% in 2001 still preferred passive recreation.

6. CONCLUSIONS

The evidence quoted above allows the author to confirm the hypothesis that in *Sokolniki Las* the recreational function is being transformed into a residential one with significant demographic, spatial and economic consequences. Functionally, the garden-settlement is in the last phase of change – the 'urbanisation' phase. According to LISZEWSKI (1995) this is the most strongly modified type of tourism space, characterised by a change of a rural area into an urban one (previously 'colonised' rural areas have become a place of permanent residence for city inhabitants). In the tourism 'urbanisation' space 'second homes' are transformed into permanent homes, new permanent houses are built, city inhabitants move to the area and as a consequence are creating new communities. These are followed by a reduc-

i w konsekwencji tworzeniem się nowego społeczeństwa. To wiąże się z ograniczaniem powierzchni rolnych i leśnych, zmniejszaniem się wielkości działek, wzrostem cen ziemi, dużym popytem i małą podażą wolnych terenów.

Do osiedlenia się w Sokolnikach na stałe zachęcają dogodne przepisy prawne i rozbudowa infrastruktury. Nieodwracalne zmiany w obecnym wyglądzie miejscowości dokonały się pod wpływem odmiennych gustów i zapotrzebowań działkowców oraz zmieniających się warunków społeczno-ekonomicznych. Proces przemian dawnego letniska na tętniące życiem miasteczko wydaje się być nieodwracalny. Czy zatem pierwotna funkcja turystyczno-wypoczynkowa Sokolnik zaniknie, a zastąpi ją nowa – mieszkaniowa? Zdaniem autorki, wiele zależy od władz lokalnych i od świadomości stałych mieszkańców.

tion in agricultural and forested areas, decreasing plot size, increasing land price, as well as a low demand for unoccupied areas.

The favourable legal regulations and the developing infrastructure encourage people to settle in Sokolniki. The irreversible changes in the appearance of the settlement are being caused by the varying tastes and needs of plot users and by changing socio-economic conditions. The process of changing the former holiday settlement into a lively residential one seems inevitable. Will the original tourism and recreational functions of Sokolniki disappear completely and be replaced by residential one? In the author's opinion a lot depends on the local authorities and the awareness of its residents.

PRZYPISY

¹ Artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej Marzeny Makowskiej pt. „Przemiany funkcji turystyczno-wypoczynkowej miasta-ogrodu Sokolniki”, wykonanej pod kierunkiem prof. dr. hab. E. Dziegieć w Katedrze Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego w 2002 r.

NOTE

¹ The article is based on the MA thesis by Marzena Makowska, entitled *Changes in the Tourism and Recreational Functions of the garden-settlement of Sokolniki* completed under the supervision of Prof. Dziegieć at the Dept of Urban and Tourism Studies, University of Łódź in 2002.

BIBLIOGRAFIA – BIBLIOGRAPHY

- DĄBROWSKA M., 1996, *Przemiany społeczno-ekonomiczne obszarów wiejskich pod wpływem turystyki*, „Turizm”, t. 6, z. 1, s. 49–62.
- DZIEGIEĆ E., 1987, *Przemiany osadnictwa wiejskiego pod wpływem turystyki i wypoczynku w świetle literatury*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Turizm 3, s. 7–31.
- DZIEGIEĆ E., 1988, *Przemiany wsi Chatupy i Kuźnice pod wpływem rozwoju turystyki*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Turizm 4, s. 69–95.
- DZIEGIEĆ E., 1991, *Przemiany wsi rybackich pod wpływem rozwoju turystyki. Przykład Mierzei Wiślanej i Helskiej*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Folia geographica, nr 14, s. 107–120.
- DZIEGIEĆ E., 1995, *Urbanizacja turystyczna terenów wiejskich w Polsce*, Turizm, t. 5, z. 1, s. 5–56.
- DZIEGIEĆ E., LISZEWSKI S., 1984, *Strefy podmiejskie jako tereny wypoczynkowe dla mieszkańców dużych miast w Polsce*, „Problemy Turystyki”, nr 2, s. 11–21.
- FILIPOWICZ Z., 1988, *Miasto-ogród Sokolniki jako miejscowość wypoczynkowa*, praca magisterska wykonana w Katedrze Geografii Miast i Turyzmu UL, Łódź.
- FISCHBACH J., 1989, *Funkcja turystyczna jednostek przestrzennych i program jej badania*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Turizm 5, s. 7–26.
- GRZELAK K., 1997, *Przemiany społeczno-demograficzne pod wpływem turystyki w strefie podmiejskiej Łodzi na przykładzie sołectwa Rosanów*, „Turizm”, t. 7, z. 1, s. 43–56.
- HERMA J., 1979, *Przemiany społeczno-kulturalne w regionie pod wpływem turystyki*, „Zeszyty Naukowe AWF Kraków”, nr 18, s. 129–147.
- JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ J., 1995a, *Procesy zachodzące w strefach podmiejskich dużych miast. Przykład strefy podmiejskiej Warszawy, Łodzi, Krakowa*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Folia geographica, nr 20, s. 221–229.
- JAKÓBCZYK-GRYSZKIEWICZ J., 1995b, *Wybrane aspekty rozwoju funkcji wypoczynkowej w strefach podmiejskich trzech największych miast Polski: Warszawy, Łodzi i Krakowa*, „Turizm”, t. 5, z. 1, s. 67–78.
- KOWALCZYK A., 1994, *Geograficzno-społeczne problemy zjawiska „drugich domów”*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa.
- LISZEWSKI S., 1987, *Geneza i rozwój osadnictwa wypoczynkowego w otoczeniu Łodzi*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Turizm 3, s. 33–54.
- LISZEWSKI S., 1991, *Osadnictwo turystyczne*, „Problemy Turystyki”, nr 1/2, s. 65–74.
- LISZEWSKI S., 1995, *Przestrzeń turystyczna*, „Turizm”, t. 5, z. 2, s. 87–103.
- MATCZAK A., 1985, *Funkcja wypoczynkowa strefy podmiejskiej Łodzi*, „Acta Universitatis Lodzensis”, Folia geographica, nr 5, s. 229–312.

- MATCZAK A., 1986, *Budownictwo lotniskowe w strefie podmiejskiej Łodzi*. „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia geographica, nr 7, s. 137–166.
- MATCZAK A., 1987, *Próba określenia funkcji wypoczynkowej osiedli podmiejskich na przykładzie Kolumny*. „Acta Universitatis Lodziensis”, Turizm 3, s. 55–85.
- MATCZAK A., 1991, *Przemiany przestrzenne wsi potożnych w strefie podmiejskiej Łodzi na przykładzie rejonu Grotnik*. Folia Geographica, nr 14, s. 33–46.
- PRZECŁAWSKI K., 1996, *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. Albis, Kraków.
- STACHOWSKI J., 1974, *Drugie domy*. „Miasto”, nr 12, s. 37–39.
- WILUŚ 1988, *Rozwój przestrzenny, morfologia i fizjonomia osiedla lotniskowego Jastrzębia Góra*. „Acta Universitatis Lodziensis”, Turizm 4, s. 97–125.
- WŁODARCZYK B., 1999, *Przemiany form aktywności turystycznej. Przykład krawędzi Wyżyny Łódzkiej*. ŁTN, Szlakami Nauki, nr 29, Łódź, 196 s.